

**TARİH ÖNCESİNDEN BİZANS DÖNEMİNE KADAR KONYA
ULAŞIMI VE BALKAYALAR-BAĞIRSIKDERE KALESİ**

**ROADS IN KONYA FROM PREHISTORIC AGE TO
BYZANTINE PERIOD AND BALKAYALAR-BAGIRSIKDERE
FORTRESS**

Hasan BAHAR*

Öz

Doğu, batı ve kuzey, güney yollarının kesişmekte olan Konya coğrafyası bereketli ovaları ve su kaynakları ulaşım değil aynı zamanda bir yerleşim coğrafyasını da oluşturmuştur. Konya ovasının merkezinde yer alan beş bin yıllık tarihi ile Konya (Ikkuwaniya) kenti bir geçiş noktası olmasından öte siyasi, dini ve ticari kimliği ile kültürlerin buluşma merkezi hüviyetindedir. Bu yüzden tarih boyunca komşusu ya da daha uzakta bulunan küresel çaptaki siyasal güç odaklarının hedefi olmuştur. Kent, bu türden antik dönemde birçok saldırıya uğrayıp yağma ve yıkımlar yaşamıştır.

Orta Çağ'da Müslümanların VII. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de bulunan Kudüs başta olmak üzere belli başlı dini merkezleri ele geçirmeleri sonucunda İstanbul'a uzanan kara yollarının Konya üzerinde olması bölgeyi daha önemli hale getirmiştir. Önceleri Arap-Bizans mücadelelerinde askeri bir üs gibi sınır kenti olarak dikkat çeken Konya Türklerin bölgeyi ele geçirmeleri ile merkezi bir hüviyet kazanmıştır.

Bu nedenle önceleri imparatorluk merkezleri arasında bir geçiş koridoru şeklinde olan Konya'nın ulaşım ağının bu dönemde merkezileştiğini göstermektedir. Bölgenin bu önemini anlayabilmek için Neolitik Çağ'dan itibaren on bin yıllık ulaşım ağına bakarak, Hitit, Frig, Lidya, Pers, Hellenistik ve Roma dönemleri Konya çevresi ulaşım ağından söz edilip, son yıllarda Myriokephalon olarak düşünülen ve tartışılan Balkayalar-Bağırskdere Kalesi çevresinin jeopolitiği üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler

Bağırskdere Kalesi, Konya, Miryokefalon, Balkayalar

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, hbahar@selcuk.edu.tr.

Abstract

The existence of human being in Konya goes back 1 million years and demonstrates the history of the region within the Anatolian History. Konya region where the routes from the east, west, north and south meet, forms not only the transportation but also the settlement with its fertile plains and water resources. Konya city (Ikkuzwaniya) in the centre of the Konya plain which has a past of 5000 years is also the meeting centre of cultures with its political, religious and commercial identity in addition to be a transition region. Therefore the region became a target for its neighbours or further global political powers. The city was also attacked quite a lot times and pillaged in the Ancient period.

The region gained more importance since the trade routes going to İstanbul were passing through Konya as a result of the Muslims' conquests of the certain religious centres, especially Jerusalem, in the Eastern Mediterranean in the 7th century in the Medieval Age. Konya, which drew attention as a border city like a military base during the Arab-Byzantine wars, gained a pivotal city status when Turks conquered the region.

For this reason, the transportation network in Konya, which was a passage corridor among the imperial centres earlier, became more centralized in this period. To get an idea of the importance of the region, the transportation network around Konya for ten thousand years, from the Neolithic Age to the Hittite, Phrygian, Lydian, Persian, Hellenistic and Roman Period, will be mentioned, and then the geopolitics of Balkayalar-Bağırşık Stream Fortress, which has been considered as Myriokephalon recently, will be discussed.

Keywords

Bağırşakdere Fortress, Konya, Myriokephalon, Balkayalar

1. Tarih Öncesi Devirde Konya

Kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Akdeniz ve batısında Marmara ve Ege Denizleri ile çevrili Anadolu yarımadası büyük Asya'nın batıya bir uzantısıdır. Bu özelliği ile tarihöncesinden itibaren insanların doğu-batı ulaşımında bir atlama taşı olmuştur. Asya ile Avrupa'yı birbirinden ayıran boğazlar göçlere engelleyici olmadığı gibi kuzey-güney geçişlerinde de birer kapı olmuşlardır.

Yakın zamana kadar Boğazların doğu-batı ulaşımında doğal bir engel gibi görünmesinden Afrika'dan Avrupa'ya doğru yönelen ilk insanlara ait göç hareketlerinin Kafkaslar yolu ile yapıldığı görüşleri mevcuttu. Anadolu'da bulunan paleoantropolojik ve arkeolojik bulgular bu görüşleri zayıflatmıştır¹.

Denizli'nin Honaz ilçesi Kocabaş Mahallesinde bulunan 1.300 bin yıl öncesi insana ait bir kafatası fosili, Afrika'dan Avrupa'ya göçlerin Anadolu üzerinden de gerçekleştiği görüşlerini güçlendirmiştir. Ayrıca Türkiye'nin Anadolu ve Trakya coğrafyalarında bulunan Paleolitik Çağın erken evrelerine ait olan fosil ve taş alet buluntuları bu görüşü destekler mahiyettedir.

Paleolitik Çağın bir devamı gibi görüldüğünden Epipaleolitik Çağ olarak da adlandırılmaktadır. Bu dönemde de insanlar Paleolitik çağın avcı toplayıcı geleneklerini sürdürmüşler; mağara yerleşimlerinin yanında kaya sığınakları açık alanlarda kulübelere kurmaya başlamamışlardır. Göl ve nehir boyları avlanmak için yaban keçisi, yaban koyunları, geyikler ve tavşanlar gibi yaban hayvanlarının yaşam alanları oldukları için avcı toplayıcı insanları çekmektedir. 13 bin yıl önce Konya ovasını kaplayan büyük Konya Gölü de bölgeye insanları çevresinde bulunan yaban hayvanlarını avlamak ve yabani bitkileri toplamak için insanları çekmeye başlamıştır. Bu durumun daha sonraki birkaç bin yıl içinde Konya Gölünün güney uzantısında yer alan Hotamış, kuzeydeki Tuz Gölü, Batı'daki Akşehir ve Iğın, güneyde Torosların kuzey eteklerindeki Suğla ve Beyşehir gölleri çevresinde de yaşandığı bu alanlardaki erken Neolitik (Yenitaş) Çağı yerleşmelerden anlaşılmaktadır.

2. Eskiçağda Konya (M.Ö.5600-600)

Konya Ovasında Kalkolitik Çağ kültürleri arkeolojik kazılar yapılan Konya ili Selçuklu ilçesi Sızma, Batı Çatalhöyük ve Karaman-Can Hasan I höyükleri ile

¹ M.C. Alçiçek ve diğ., Homo erectus paleoenvironments in the early Pleistocene Denizli Basin, SW Anatolia, Conference: Colloque Q10. AFEQ CNFINQUA Paléoclimats et environnements quaternaires, quoi de neuf sous le soleil?, At Bordeaux. 2016.

bilinir. Bu yerleşmeler de Neolitik Çağ'da olduğu gibi doğuda Doğu Akdeniz ve batıda Göller Bölgesi kültürleri ile ilişkileri görülmektedir.

Kalkolitik Çağda bölgede 150 civarında yerleşme görülmektedir. Topografik olarak Neolitik yerleşmeler gibi Kalkolitik yerleşmeler de genellikle göl ve akarsu çevresindeki düzlükler ve bu alanlar arasındaki dağ geçitlerinde karşılaşılabilmektedir. Konya ovasında en önemli Kalkolitik yerleşmeler Batı Çatalhöyük ve Karaman-Can Hasan I yerleşimleridir. Bu yerleşimler kurumaya yüz tutmuş Pluvuyal bir gölün kıyılarına yakın yerleşmelerdi.

Kalkolitik Çağ'da Konya Ovası kültürleri batıda Göller Bölgesi ile doğuda Çukurova ile akın ilişki içindedir². Kalkolitik yerleşmeleri İlk Tunç Çağı yerleşmeleri takip etmektedir. Ancak Tunç Çağında yerleşim yerlerinde sayısal bir artış görülmektedir. Tunç Çağında da Neolitik ve Kalkolitik Çağda olduğu gibi yerleşimler kurumaya yüz tutmuş Konya Pluviyal Gölü, Beyşehir, Ilgın, Akşehir, Tuz gölü havzalarında yoğunluk gösterir. Bu dönem göl çevresinde görülen ve göl suları altında kaybolan yerleşmeler için en iyi örneklerden biri Beyşehir Gölü kıyısındaki Kuşluca Höyüktür. Çarşamba Suyunun Konya ovasına ulaşan Çumra çevresinde kümelenen İlk Tunç Çağı höyükleri çayın Toroslara uzantısı boyunca yer alırlar. Çarşamba suyunun uzantıları ile eski Konya Gölü arasındaki ovada kümelenen yüz civarında höyük vardır.

M.Ö. II. bin başlarında Anadolu'nun yazılı bir döneme girdiği Asur Ticaret Kolonileri Çağında Konya Karahöyük Konya ovasında önemli bir merkezdi. Bu dönemde Karahöyük'e bağlı küçük çaplı kasaba ya da köy konumunda şu merkezlerden söz edilebilir: İşgalaman Höyük, Selçuklu Huzur bahçesinde kalan, şimdi Büyükşehir Stadyumu yanında Sille Parsana Yaylası Höyük olarak adlandırdığımız höyük, Sızma Höyük, Karahöyük doğusunda Yaylapınar Höyük, güneyde Pamukçu Höyük. Pamukçu Höyük bu dönemde önemli bir yerleşme haline gelen Hatunsaray Zoldura ile Karahöyük arasında bir bağ oluşturmaktaydı.

Hititlerin Tarhuntaşsa Eyaletinin bulunduğu Konya çevresi Hititler İmparatorluk sonrasında da önemini korumuştur. Konya Ovasının doğusunda Karaman Kızıldağ ve Karadağ'da bulunan Hartapuş Anıtları ve Halkapınar İvriz Anıtı Geç Hititler dönemi bölgedeki Hitit varlığının tanıklarıdır³.

M. Ö. II. bin yılın son çeyreğinde Konya Ovası ve çevresinde görülen birçok Hitit Anıtı bölgenin Neolitik Çağdan itibaren görülen tarım ve hayvancılığa bağlı

² Hasan Bahar- Özdemir Koçak, "Western Links of the Lykaonia plain in the Chalcolithic and Early Bronze Age", XI. Institut Français D'etudes Anatoliennes-Georges Dumezil, De Boccard, Paris 2003, s.21-52.

³ Hasan Bahar, *Demir Çağında Konya ve Çevresi*, Sel-Ün Vakfı Yayınları, Konya 1999.

zirai potansiyelinin yanında batıya uzanan askeri ve ticari yollar üzerinde yer alan stratejik önemini ortaya koymaktadır. Konya Hatip Kayalığında bir su kaynağında yer alan Hitit Kurunta Anıtı ve Kalesi burasının bir dönem başkent de olan idari bir merkez olmasının yanında güneye ve güneybatıya uzanan yolların başlangıcındadır⁴.

Konya ve çevresi Hititlerin batıya olduğu kadar batı Anadolu'daki ezeli düşmanları Arzawalıların Hitit merkezine yaptıkları askeri seferler için de bir güzergâh olmuştur⁵. Batı'dan Avrupa'dan ve Ege dünyasından gelen Ege Göçleri olarak kabul edilen göçler sonucu, Hitit Devleti M. Ö. 1200 yıllarında yıkıldıktan sonra, Orta Anadolu'da 400 yıla yakın kaotik bir durum yaşanmıştır. Bu dönemde, Konya Hatunsaray Zoldura Höyük'te yüzey araştırmaları sonucunda tarafımızdan bulunan çanak çömlekler az da olsa bölge hakkında bilgi vermektedir. Burada bulunan Miken etkili çanak çömlek kültürü, bu dönemde Batı Anadolu ile Çukurova arasında bir ticaret yolunun varlığına işaret etmektedir⁶. Dönemin Orta Anadolu'daki diğer merkezleri Boğazköy, Kaman Kalehöyük, Çadır Höyük ve Mut Kilise Tepe'de yerleşim izleri görülür.

M. Ö. VIII. yüzyılda Ankara yakınlarında Sakarya kıyısında Polatlı'da bulunan Gordion kentinde bir devlet kuran Frigler için Konya çevresi, özellikle Akdeniz'e uzanan yollar üzerinde olması bakımından önemliydi. Konya Alaattin Tepesinde bulunan Frig çağı çanak çömlekleri bu dönemde de Alaattin Tepesinin önemini yansıtmaktadır.

Konya Ovasında Frig çağında, birçok yerleşme olsa da, daha önceki M. Ö. II. bin yıldaki önemini yitirmiş görülmektedir. Çumra Cicek, Bozkır Belören, Seydişehir II, Höyük ilçesi Çavuş Kale, Hatip Kale ve Friglerin güneye Akdeniz'e uzanan geçitler üzerindedir. Gordion ile Alaattin Tepesi arasındaki ulaşım Sarayönü, Kadınhanı, Yunak, Çeltik çevresinden olmalıdır. Bu alandaki Demir Çağına ait yerleşimler bu durumu yansıtmaktadır⁷.

Konya ve çevresinde Lidyalıların güçlü bir siyasi varlıkları görülmemektedir. Yeni Babil kaynaklarında Orta Torosların Lidya ile sınırları olduğu; kuzeyini Ludu olarak adlandırdıklarından anlaşılmaktadır. Konya'nın güneyindeki bu

⁴ Hasan Bahar, "Tarhuntaşa Araştırmaları 1994-2002," V. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri, Çorum 02-08 Eylül 2002, Acts of Vth International Congress of Hittitology, Ankara 2005, s. 83.118.

⁵ Hasan Bahar, "Konya ve Çevresi Tarih Araştırmaları", Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, 1994-1995/9-10.s.219-246.

⁶ Hasan Bahar- Özdemir Koçak, Eskiçağ Konya Araştırmaları 2, Neolitik Çağdan Roma Dönemi Sonuna Kadar, Kömen, Konya. 2004, s.29.

⁷ Hasan Bahar, Konya'nın Kırk Höyüğü, Konya Büyükşehir Belediyesi, Konya 2015.

dağlık kesimde kültürel anlamda bir Lidya varlığı şimdiye kadar araştırmalarda söz konusu değildir. Ancak Karapınar çevresinde bulunan bazı çanak çömleğin Lidyalılara ait olması bu bölgeden Çukurova'ya ve doğu Akdeniz'e ulaştıklarını yansıtmaktadır⁸.

3. Pers Dönemi (M.Ö.546-333):

M.Ö. 546 yılında Lidya Devletine son veren Persler Batı Anadolu'da Sardes'ten Persopolis'e kadar "Kral Yolu" adı verilen yol sistemi kurdular. Kral Yolu: Herodot, Pers Kral Yolu'nun Efes'ten başlayarak Susa'ya kadar uzandığından söz etmiştir. Kral Yolu denmesinin nedeni Pers başkentinden Ege'ye kadar uzanan en kestirme yoldur. Bu yol ağı tarihöncesinden itibaren bölgesel olarak var olan yolların bir eksen üzerinde birleştirilmiş halidir. Bu yol ağı, kendisinden üç bin yıl kadar önce, güney Mezopotamya'da Sümer kenti Uruk'un, doğuda Orta Asya'ya, batıda Akdeniz ve Orta Anadolu'ya ve kuzeyde Kafkasya'ya kadar uzanan yol ağının bir benzeridir.

2500 km'lik bir uzunluğa sahip olan Kral Yolu; Doğu'da İran'dan başlayarak Mezopotamya'yı geçip Çukurova'ya ulaşan ve oradan Orta Anadolu yaylasında Kızılırmak'ı geçip, Tuz Gölünün kuzeyinden dolaşarak Sardes ve Efes'e ulaşıyordu. "Kuzey yolu" olarak da bilinen bu yolun güneyinde "Güney Yolu" bulunmaktadır⁹. Güney Yolu; M.Ö.401-400 yılında Ksenophon Genç Kyros'un Spartalı askerlerin yardımıyla İran tahtına babasının ölümü üzerine oturan ağabeyi Artaksarkes'i tahtından indirmek için başlattığı sefer içinde yer aldı.

4. Hellenistik Dönem (M.Ö.330-M.Ö.30)

Ksenophon'un kullandığı Güney Yolunun daha sonra Selevkoslar döneminde de kullanıldığı görülür. Bu dönemde Selevkos başkenti Antakya, İskender'in kurduğu İskenderun, Tarsus, Yumuktepe, Seleuvkia (Silifke), Laranda, İkonion güneydoğudan ve batıdan Laodikea (Ladik) ve Philemelion (Akşehir) Efes ve Bergama'ya kadar uzanan yollar üzerinde idi. Ankara M. Ö. III. yüzyıldan itibaren Galatların yerleşmesi ile önem kazanmıştır ve M. Ö. 25 yılına kadar krallıklarını sürdürmüşlerdir. Doğuda Kayseri merkezli Kappadokya Krallıkları ve bölgede zaman zaman etkinliklerini göstereceklerdir. Konya'nın güneyinde yer alan Pisidya kentleri Amblada ve Vasada bu dönemde gelişeceklerdir. Torosların zirvesinde yer alan Isaura, İsaurların başkenti olarak Konya Ovası ile Akdeniz coğrafyasına yüzlerce yıl egemen olacaktır.

⁸ Alçiçek ve diğ., Homo erectus.

⁹ Gürbüz Alp, "Frigler", *Konya*, Haz. Feyzi Halıcı, 41-44/XXXIV-XXXII.

5. Roma Dönemi (M.Ö.30-330)

M.Ö.133 yılında Bergama Kralı II. Attalos vasiyeti ile Batı Anadolu topraklarına sahip olan Roma M.Ö.129 yılında Bergama topraklarında Asia Eyaletini kurmuştu. Zamanla Anadolu'ya yüz yıllık bir dönem hâkim olma mücadelesini veren Roma M.Ö. 25 yılında Galatya Krallığını kendine bağlayarak Konya ve çevresine de sahip olmuştu. Konya ovasına sahip olan Roma, daha önce Galatya kralı Amyntas'ın hâkimiyet mücadelesi verirken hayatını kaybettiği Torosları bir türlü egemenliğine alamamıştı. Buradaki Isaurialı ve Homanad kavimlerini kontrol edebilmek için Pisidya Antiocheia'yı üs kurmuşlar ve buradan doğuya doğru yollar yaparak bu halklara askeri seferler planlamışlardır. Roma imparatoru Augustus'un Isauria'ya karşı kolonileştirerek lejyonlarını yerleştiği Lystra bölgede önem kazanmıştı. Pisidya Antiocheia ile Lystra (Hatunsaray) arasında bulunan Pappapolis (Yunuslar), İkonion (Konya) ve Ladik daha sonraki dönemlerde Tiberius ve Cladius zamanlarında aynı gerekçelerle kolonileştirileceklerdir.

Roma dönemi kentleri arasında balıksırtı taş döşemeli yollar bulunmaktaydı. Koloniler arasında oluşturulan yol ağı kimi yerde Beyşehir'in kuzeyinde, Sızma, Bozkır Akkisse, Dinorna Höyükte, Kilistra'da, Derebucak Döşeme, Kızılören'de, Balkayalar'da, Yunuslar, Ladik, Kurşunlu arası, Kayacık-Tömek-Eğribayat arası (maalesef şimdi sanayileşme ile birlikte bu yol gündün güne yok ediliyor) yol döşemeleri, köprüler olarak görülürken, bazı yerlerde de mil taşları olarak karşılaşılmaktadır. Mil Taşları kentler arasındaki mesafeleri günümüz kilometre levhaları gibi verilmektedir. Beyşehir Yunuslar, Obruk Mezarlığı, Ladik, Selçuk Üniversitesi Kampüsü, Yeni Yayla Mil taşına Bilecik (Yükselen) ve Sarayönü'ünde karşılaşılmıştır (Şekil 1).

Konya çevresinde bulunan Bizans yolları büyük oranda Roma yollarını takip etmiştir. Anadolu'da bu dönem doğudan Sassani ve Arap akınları uzunca bir süre yerleşimleri tehdit etmiştir. Bu nedenle ovalarda ve dağ eteklerinde yer alan yerleşimler dağların zirvelerine, vadilerin iç kesimlerine kaymıştır.

6. Myriokephalon Savaş Yerleri İncelemesi

Ksenophon'un verdiği bilgilerden M. Ö. 400 yıllarında büyük çoğunluğu hafif ve ağır piyadelerden oluşan ordusu Sardes'ten Konya'ya 17 günde 110 fersenk = 605 (Perslerin yol ölçüsü olan fersenk, 30 Yunan stadionu = 5.5 km) km yol kat etmiştir. Bu bir ordunun günde 35.588 km'lik mesafe yol aldığını gösterir. Bu arada ilk Sardes'ten çıktıktan üç gün sonra Kolossai'de yedi gün dinlenmesini,

sonra üç günlük bir yolla Kelainai'ye vardığı, oradan Tymbrion'a uğrayıp Tyrianion'a varınca ancak yedi gün sonra üç gün beklediği askeri tabikat yaptığı ve sonra da üç gün yoldan sonra İkonion (Konya)'a ulaşıp orada üç gün dinlendiği görülür.

Bütün bu olumlu koşullar içinde günde ortalama yak. 36 km'lik bir yol kat ettiği görülür. Daha sonra Selçuklular ile Bizanslılar arasında yapılan Myriokephalon Savaşının yapıldığı yer konusunda tartışılan bu yol Honaz, Çardak, Dinar, Tatarlı, Çay ve Akşehir yoludur. Ancak bu konuda çalışan uzmanlar hakkında bu yolun dışında farklı güzergâhlar tartışma konusu olduğu gibi Manuel'in ordusunun Denizli Çivril Kufi Vadisi, Düzbel, Afyon Karamıkbeli ve Isparta Yalvaç, Kumdanlı¹⁰, Senirkent, Gelendost ve Konya Bağırıksıkdere'de yapıldığı şeklinde görüş farklılıkları bulunmaktadır¹¹.

Roma ve Bizans döneminde de Denizli Ladik'ten doğuya doğru Bolvadin'e doğru yol buradan geçmekteydi¹². Ramsay'a göre Honaites Nikitas'ın sözünü ettiği Manuel'in yolu burada Homa'da kesişmekteydi. Myriokephalon savaşı da buraya yakın bir yerde Sibia/Sublion yakınında yapılmıştı. Bölgenin güneyi Türklerin elinde olmasından ordu buraya yönelmiş, Lampe (Çardak) ve Khoma (Gümüşsu) üzerinden Polybotos'a oluşan sınır hattı askeri ve ticari bir yol hattı gibi görülmüş ve burada Düzbel'de bir savunma hattı oluşturulmuştu¹³ (Şekil 2).

Farklı zamanlarda ve mekânlarda da olsa otomobil öncesinde askeri, ticari ve hac gibi sosyal faaliyetlerde yürüyüşler yayalara bağlı kalmıştır. Askeri seferlerde ordunun hızını etkileyen dış ve iç faktörler vardır. Dış faktörlerde iklim; havanın yağışlı olup olmaması, yolun dağlık ya da ovalık olması, engebeler, dar geçitler, sayılabilir. İç faktörlerde; Piyade ve süvari olmasıdır. Atlı birlikler piyadenin yer aldığı bir orduda ona bağlı hareket edecektir. Diğer taraftan orduya ihtiyaç olan yükü taşıyan arabaların ağır ilerlemesidir. Onlara bir koruma kalkını oluşturmak için atlı birlikler ağır gidecektir. Atlılar atlarını olatmak ve yük hayvanlarını dinlendirmek için günde ortalama 6 saatlik bir zamana ihtiyaç vardır¹⁴. Kağnılarla yapılan askeri seferlerde bu mesafeler yarıya, hatta bazen üçte birine kadar hızı düşürebilmektedir.

¹⁰ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötügen, İstanbul 2004.

¹¹ Adnan Eskikurt, "Myriokephalon Savaşı'na Dair Kronikler ve Modern Çalışmalar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Bahar 2017, S.6, s. 65-94.

¹² David French, "Pre- and Early-Roman Roads of Asia Minor. The Persian Royal Road Author(s)" Iran, British Institute of Persian Studies, 36,1 998,s.15-43, <http://www.jstor.org/stable/4299973> Accessed: 25-10-2017 10:43 UTC

¹³ W.M.Ramsay, Notes and Inscriptions from Asia Minor (III), The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts, Archaeological Institute of America 2, 2 (Apr. - Jun., 1886), s. 123-131.

¹⁴ Jhon F Haldon, *Warfare, State and Society in the Byzantine World*, Psychology Press, 1999.

Manuel'in 1176'da bir kenti ele geçirmek için tam teçhizatlı, kuşatma araçları yüklü kağnıları dikkat etmek gerekir. Tarihöncesinden itibaren yerleşimler arası yaya bir insanın günlük ortalama 26-30 km.lik yürüyüş mesafesindedir. Düzenli bir piyade günümüzde de tüm teçhizatı ile birlikte 32 km'lik bir yürüyüşe göre eğitim verilmektedir.

1985 yılında Hendy¹⁵'inin Myriokephalon olabileceği konusunda üzerinde durduğu Bağırsakdere'deki Balkayalar Kalesi üzerinde son yıllarda çalışmalar giderek artmıştır¹⁶. Bu konuda görüş bildirenler araştırmacılar; buranın Süryani Mikhail¹⁷'de sözü edilen bilgilerden Konya'ya yakınlığı, bir gün mesafesi ve ayrıca Niketas Khoniates¹⁸ savaşın yapıldığı yerin tasvirine uygunluğundan hareketle görüş bildirmektedir (Şekil 3).

Konya'ya yaklaşık 60 km mesafede olan Eski ve Ortaçağlarda Bağırsakdere'nin Konya'ya bir günlük yoldan daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Konya merkezden, yani Alaattin Tepesinden çıkan bir yolcu buraya yaptığı bir yolculukta Ortaçağ Selçuklu Han ve kervansaraylarının gösterdiği gibi; Dibidelik, Hocacihan'da öğle molası verdikten sonra 25 km'lik Altunapa Kervansaray'ında akşamlaması gerekirdi. Birgün sonra Kuruçeşme Hanı'nda öğleyi geçirmesi gerekir ve akşamında da Kızılören Hanı'nda konaklamalıdır. Burası Konya'ya yaklaşık 45 km'lik bir mesafededir. Balkayalar ise bu alanda tarihi kısa yoldan 5 km, bugünkü Beyşehir Karayolundan ise 10 km daha uzaklıktadır. Bu durumda iki günden fazla bir yol demektir. I. Manuel'in kuşatma araçları ile yüklü kağnıların bulunduğu bir ordusunda ise bu üç günlük yol demektir.

Bağırsakdere ve Balkayalar Kalesi; Honazlı Nikitas'ın tasvir ettiği coğrafyaya topografik uygunluğu araştırmacıları buraya sevk etmiştir. Burası, daha önce savaşın cereyan ettiği yer olarak üzerinde sıklıkla durulan Kufi Çayı'nın topografyasına çok yakın benzerlikler göstermektedir. Savaşın geçtiği yer olarak Kufi Çayı üzerinde duran bazı araştırmacılar ise Bağırsakdere'nin Süryani Mikhail'in ifadesi ile "savaşın Konya'ya bir günlük yerde yapıldığı" bilgilerinden burasının Myriokephalon olabileceği görüşleri ağırlık kazanmaktadır. Diğer taraftan Çimeneli Meldo Hisarı olarak geçen Osmanlı Tahrir Kayıtlarındaki

¹⁵ Michael F. Hendy, *Studies in the Byzantine Monetary Economy*, c.300-1450.

¹⁶ Eskikurt, a.g.m. s. 65-94.

¹⁷ Süryani Mihael, *The Chronicle of Michael the Great, Patriarch of the Syrians* (trc.RobertBedrosian), Sources of the Armenian Tradition, Long Branch, N. J., 2013.

¹⁸ Niketas, Khoniates *Historia, Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri*, (Çev.. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu. Ankara, 1995.

bilgilerdeki Meldo Hisarı şeklinde geçen hisar Myriokephalon olarak anlaşılmalıdır. Bu kısa açıklamadan sonra Bağırsık Dere ve burada bulunan Balkayalar'ın jeopolitik durumundan kısaca söz etmek yararlı olacaktır.

Konya Beyşehir arasında yer alan, Konya'ya 55 km uzaklıkta bulunan Bağırsık Dere Balkayalar'da 1997 yılından itibaren yaptığımız yüzey araştırmaları Demirçağı'na kadar gidebilecek bir yerleşme olduğunu göstermektedir (Şekil 4). Volkanik bir arazide yer alan kale, Kızılören ile Yunuslar arasında korunaklı bir yapıya sahip savunması kolay bir kaledir. Doğu yönündeki eteklerinde antik Demirçağı'na kadar götürülebilecek kayaya oyulmuş sunaklar, halk tarafından "kırk basamak" denilen derin bir su sarnıcı yer almaktadır. Benzer sarnıçlar kalenin üst kesiminde de yer alır. Kalede görülen çanak çömlek malzeme genellikle Roma ve Bizans dönemine aittir. Üzerinde bulunan yapılar savunma içerikli karakol mahiyetindedir (Şekil 5).

100-150 m genişliğinde, vadi tabanından 40 m civarında yükseklikte olan kale 100-200 kişilik askeri birliklerin kalmasına uygundur. Kalenin etrafındaki 500 m lik alanda antik döneme ait yerleşme izleri ve çanak çömlek kalıntıları yerleşmede 1000 kişiye varabilecek bir nüfus barındırabileceğini göstermektedir. Kızılören halkı ile görüşmelerimizde antik yolun kaleden doğuya doğru geçtiğini ve Kızılören Hanının kuzey kesimine vadi yolu ulaşıldığını belirtmektedirler. Araştırmalarımız buradan bir yol olabileceği yönündedir, ancak binlerce askerden oluşabilecek birliklerin geçmesi için oldukça güçtür.

Bu nedenle 50 ila 100 bin civarındaki büyük orduların kalenin 500 metre doğusundan geçen bugünkü modern karayolun bulunduğu Yunuslar-Kızıl Ören ovası arasındaki yolu kullanmaları uygundur. Kaleden 5 km. kadar batıda bu yol üzerinde bulunan antik Köprünün de Roma dönemine kadar uzandığı yapısal karakterinden anlaşılmaktadır.

Antik dönemde burası Pisidia Antiokya (Yalvaç)'dan başlayan Via Sebaste'nin Pappapolis (Yunuslar), İkonya (Konya) ve Kızılören'den güneye yönelerek Kilistra (Gökyurt) üzerinden Lystra (Hatunsaray)'a uzanan ana yol üzerindedir. Tarafımızdan 1997'de yapılan yüzey araştırmalarında bu yerleşme incelenmiştir. Höyük üzerinde M.Ö. 7 bin yıllarına kadar giden buluntuların Neolitik döneme işaret ederken bazı çanak çömleklerin M.Ö. II. bin yılına, Hellenistik ve Roma dönemlerine ait olduğunu göstermiştir. Höyüğün 500 m. güneyinde geçen antik yola ait kayalara oyulmuş araba tekerlek izleri ve bu kayalıkta yolcuların kullanımı için Roma dönemi yapılmış sarnıçlar mevcuttur.

Bu sarnıçlardan birine günümüzde Kızılören ve çevresindeki köylüler peynir koyduklarından "Peynir Mağarası" denilmektedir. Burada Roma dönemini

izleyen Bizans dönemine ait kayalara oyulmuş kaya kiliseleri mevcuttur. Kızılören içinde yaptığımız incelemelerde de Roma ve Bizans dönemine giden mimari parçalar, şimdiki evlerin bazılarında, bahçelerinde ve mahalle çeşmelerinde devşirme malzeme olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Ana yol boyunca Kızılören petrolünde bulunan, höyükten getirildiği söylenen iki adet taş kalıp bu bölgede madencilik yapıldığına dair ipuçlarıdır.

Balkayalar Kalesi, Konya-Beyşehir ve Konya-Isparta arasındaki yolu gözetleyen koruyan bir özelliğe sahiptir. Kalenin kuzeyinden vadi boyunca Bulamas (Akpınar), Başarakavak tarafına giden bir yolun varlığı ve burada tepenin zirvesinde bir kalenin varlığı bilinmektedir. Güneye doğru uzanan vadi Erengirit dağının doğu yüzünden Beyşehir'e uzanmaktadır (Şekil 6).

Bugünkü batıya Yunuslara giden yol, Yunuslardan kuzeye Çiğil vadisine ve Ilgın'a geçmektedir. Buradaki Yassıören ve Çiğil Höyükler vadinin çıkışında Ilgın Ovası girişindeki Saraycık Höyük yerleşmeleri tarih öncesi M.Ö. III. Bin yıla kadar uzanmaktadır. Bu geçitten doğuya doğru Derbent ve Başarakavak istikametine giden yol Altınapa'da tarihi yolla kesişmektedir. Bu alan üzerinde Yassıören, Derbent, Mülayim höyükleri M. Ö. III. bin yıldan itibaren bu yerleşmelerin varlığını göstermektedir. Bu durum, buradan batıya doğru Göller Bölgesine bir yolun varlığını göstermektedir.

Roma imparatoru Tiberius tarafından Via Sebaste'yi güçlendirmek için koloni haline getirilen bir Orondeis yerleşmesi olan Pappapolis/Yunuslar tarih boyunca önemli bir yol kavşağı idi. Buradan doğuya Konya, kuzeye Ilgın, güneye Beyşehir ve batıya Yenidoğan, Selki, Çavuş, Höyük'e giden yol Göller Bölgesine uzanmaktadır. Eğer Manuel buraya kadar geldi ise bu yolu kullanmalıydı.

Sonuç

Tartışmaların Myriokephalon Savaşı'nın yeri konusunda yoğun olduğu bu süreçte, bu konuda araştırma yapan her türlü çalışma ve araştırmacılar desteklenmelidir. Bu çalışmalar insanımızın dikkatlerini tarihe ve tarihimize yöneltmektedir. Bilim insanlarını sahaya çekip üretime teşvik etmektedir. Bölgede uzun yıllar saha araştırmaları yapan bir kişi olarak bu çalışmalara katkımız olabilir düşüncesiyle sınırlı da olsa düşüncelerimizi paylaşmak gereğini duyduk. Bu nedenle bu Sempozyum (Miryokephalon Zaferi (Bağırsık Boğazı) Sempozyumu, Selçuk Üniversitesi-16 Eylül 2017, Konya) daveti ve yayımlama talepleri doğrultusunda Isparta, Afyon ve Denizli çevresini bir kez daha görme imkânımız oldu. Bütün bu bölgelerde bilimsel araştırma yapan meslektaşlarımızı

ve onlara katkı sağlayan kurumları, insanlara teŖekkür ederim. Bu tartıŖmalar kentler arasında tatlı bir rekabet oluŖturması yeni araŖtırmacılara teŖvik sağlayacaktır.

Denizli çevresindeki araŖtırmalarımızda aracı ve bölgede uzun yıllar deneyimi olan Prof. Dr. Yusuf Kılıç'a ve ivril Belediyesine, Düzbel muhtarına teŖekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca bu sempozyumu düzenleyen katkı sağlayan rektörümüz Prof. Dr. Mustafa Ŗahin ve Selçuklu AraŖtırmaları Merkez Müdürü Doç. Dr. Mehmet Ali Hacıgökmen'e teŖekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Alçıçek, M.C. ve diğ., Homo erectus paleoenvironments in the early Pleistocene Denizli Basin, SW Anatolia, Conference: Colloque Q10. AFEQ CNFINQUA Paléoclimats et environnements quaternaires, quoi de neuf sous le soleil?, At Bordeaux. 2016. İnternet kaynağı: https://www.researchgate.net/profile/Ahmet_Aytek/publication/317342280_Homo_erectus_Subistence_in_Anatolia_Fossils_and_Tools/links/59347dee0f7e9beee7ccc56d/Homo-erectus-Subistence-in-Anatolia-Fossils-and-Tools.pdf erişim tarihi: 18.10.2017
- Alp, Gürbüz, "Frigler", *Konya*, Haz.Feyzi Halıcı, 41-44/XXXIV-XXXII.
- Bahar, Hasan, "Konya ve Çevresi Tarih Araştırmaları", *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 1994-1995,9-10.s.219-246.
- Bahar, Hasan, "Tarhuntaşsa Araştırmaları 1994-2002," V. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri, Çorum 02-08 Eylül 2002, Acts of Vth International Congress of Hittitology, Ankara 2005, s.83-118.
- Bahar, Hasan, *Demir Çağında Konya ve Çevresi*, Sel-Ün Vakfı Yayınları, Konya 1999.
- Bahar, Hasan, *Konya'nın Kırk Höyüğü*, Konya Büyükşehir Belediyesi, Konya 2015.
- Bahar, Hasan ve Özdemir Koçak, "Western Links of the Lykaonia plain in the Chalcolithic and Early Bronze Age", XI. Institut Français D'etodes Anatoliennes-Georges Dumezil, De Boccard,Paris 2003, s.21-52.
- Bahar, Hasan ve Özdemir Koçak, *Eskiçağ Konya Araştırmaları 2, Neolitik Çağdan Roma Dönemi Sonuna Kadar*, Kömen, Konya. 2004,.
- Eskikurt, Adnan, "Myriokephalon Savaşı'na Dair Kronikler ve Modern Çalışmalar", *Chronicles and Modern Reseaches Related with Myriokephalon Battle*, USAD, Bahar 2017; (6): 65-94.
- French, David, "Pre- and Early-Roman Roads of Asia Minor. The Persian Royal Road Author(s)" Iran, British Institute of Persian Studies, 36,1998, s.15-43,
- Haldon, Jhon F., *Warfare, State and Society in the Byzantine World*, Psychology Press, 1999.
- Hendy, Michael F., *Studies in the Byzantine Monetary Economy, c.300-1450*.
- Khoniates, Niketas, *Historia, Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri*, (Çev.. Fikret Işıltan, Türk Tarik Kurumu. Ankara 1995.
- Ramsay, W. M. Ramsay, Notes and Inscriptions from Asia Minor (III), The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts, Archaeological Institute of America 2, 2 (Apr. - Jun., 1886), s. 123-131;
- Süryanı Mihael, The Chronicle of Michael the Great, Patriarch of the Syrians (trc. Robert Bedrosian), Sources of the Armenian Tradition, Long Branch, N. J., 2013.

EKLER:

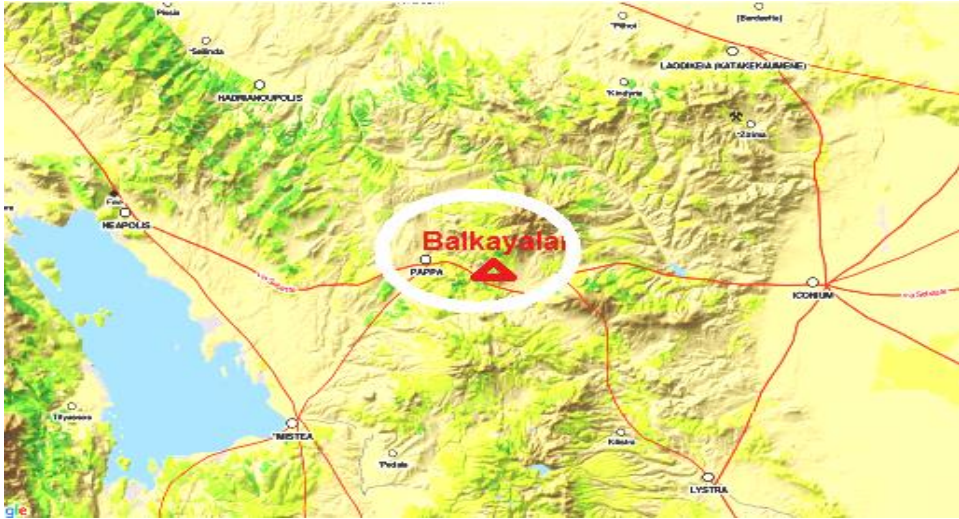
Şekil 1. Selçuk Üniversitesi Mil Taşı Selçuk Üniversitesi Kampüs, Edebiyat Fakültesi

Şekil 2. Düzbel Antik Roma Yolu

Şekil 3. Niketas Khoniates'e Göre İmparator I. Manuel Komnenos'un İzlediği Yol

Şekil 4. Balkayalar Coğrafi Konum

Şekil 5. *Balkayalar Kalesi Görünüm*

Şekil 6. *Balkayalar Antik Yol*